

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΡΩΙΜΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΕ ΝΗΠΙΑ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΗΣΤΕΡΗΣΗ

Αργυροπούλου, Μαρία Ιωάννα,

Κλινικός Ψυχολόγος, MSc, Ph.D. -Ψυχοθεραπεύτρια Γνωσιακής /
Συμπεριφοριστικής κατεύθυνσης

gmargirop@gmail.com, www.argiropoulou.gr

ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ (ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ)

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΜΕ ΕΝΑΡΞΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ Η ΟΠΟΙΑ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΟΣΟ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΑ ΟΣΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΚΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΣΕ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ

ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

- Χαρακτηρίζεται από ελλείμματα στις γενικές νοητικές ικανότητες , όπως η αιτιολόγηση, η επίλυση προβλημάτων, ο σχεδιασμός, η αφαιρετική σκέψη, η κρίση, η ακαδημαϊκή μάθηση και η μάθηση μέσω της εμπειρίας
- Τα ελλείμματα οδηγούν σε βλάβες στην προσαρμοστική λειτουργικότητα, όπως αποτυχία του ατόμου να γίνει ανεξάρτητο και κοινωνικά υπεύθυνο σε μία ή περισσότερες πτυχές της καθημερινής ζωής, συμπεριλαμβανομένης της επικοινωνίας , της κοινωνικής συμμετοχής, της ακαδημαϊκής ή εργασιακής λειτουργικότητας και της προσωπικής ανεξαρτησίας στο σπίτι ή στην κοινότητα

Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ

- Διαγιγνώσκεται όταν ένα άτομο αποτυγχάνει να εκπληρώσει αναμενόμενα αναπτυξιακά ορόσημα σε διάφορες περιοχές της νοητικής λειτουργικότητας
- Η διάγνωση της γενικής αναπτυξιακής καθυστέρησης χρησιμοποιείται για άτομα που δεν είναι σε θέση να υποβληθούν σε συστηματική αξιολόγηση της νοητικής τους λειτουργίας (π.χ. πολύ μικρής ηλικίας παιδιά)
- Η διανοητική αναπηρία μπορεί να είναι το αποτέλεσμα κάποιας βλάβης κατά τη διάρκεια της αναπτυξιακής περιόδου 'όπως για παράδειγμα ένας σοβαρός εγκεφαλικός τραυματισμός. Σε αυτή την περίπτωση μπορεί να υπάρχει συννοσηρότητα με κάποια νευρογνωστική διαταραχή

ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ DSM-5

- Στο DSM-5, ο όρος «νοητική αναπηρία (νοητική αναπτυξιακή διαταραχή)» αντικατέστησε τον όρο «νοητική υστέρηση»
- Η μεταβολή αυτή οφείλεται σε μια σταδιακή απαίτηση για αποστιγματοποίηση μεταξύ των κλινικών γιατρών, του κοινού και των ομάδων υποστήριξης.
- Τα νέα διαγνωστικά κριτήρια δίνουν έμφαση στην ανάγκη για αξιολόγηση τόσο της νοητικής ικανότητας, όσο και της προσαρμοστικής λειτουργικότητας και δεν λαμβάνουν υπόψη μόνο το IQ.

ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΑ

- 1% στο γενικό πληθυσμό, ποικίλλει ανάλογα με την ηλικία
- Βαριά διανοητική αναπηρία 6 στους 1,000
- Έναρξη κατά την αναπτυξιακή περίοδο
- Πιο συχνή στους άντρες, κυρίως η μέτρια και η σοβαρή μορφή

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΝΟΗΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΒΑΣΕΙ ΓΕΝΙΚΟΥ Δ.Ν.

Γενικός Δ.Ν.	Επίπεδο νοητικής λειτουργίας
130 και άνω	Ανώτατο
120-129	Ανώτερο
110-119	Ανώτερο φυσιολογικό
90-109	Μέσο φυσιολογικό
80-89	Χαμηλό φυσιολογικό
70-79	Οριακό
69 και κάτω	Νοητική Καθυστέρηση

ΣΥΝΝΟΣΗΡΟΤΗΤΑ

ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΑ	ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΑ ΥΣΤΕΡΟΥ-ΝΤΩΝ
IQ 70	2,3%	85% παρουσιάζουν ελαφριά μορφή
IQ ↓50	0,04% 1/3 είναι αγόρια	10% μέση 5% σοβαρή και πολύ σοβαρή μορφή

- **Συννοσηρότητα:** Στο 30% έως 64% των νοητικά υστερούντων, με σοβαρές και πολύ σοβαρές μορφές, παρουσιάζεται συννοσηρότητα.

Σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, οι ψυχωσικές & αγχώδεις διαταραχές όπως & οι διαταραχές προσωπικότητας είναι σπάνιες.

- **Σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς** όπως επιθετικότητας, αυτοτραυματισμός, αυτοερεθισμός αυξάνουν με την ηλικία.

ΔΙΑΓΝΩΣΗ

- Το αποτέλεσμα ενός ατομικού σταθμισμένου τεστ νοημοσύνης είναι τουλάχιστον δύο τυπικές αποκλίσεις από το μέσο όρο.
- Το επίπεδο κοινωνικής προσαρμογής δείχνει τουλάχιστον τα ίδια ελλείμματα.
- Τα δύο προαναφερθέντα κριτήρια έχουν εμφανισθεί πριν το 18^ο έτος ηλικίας.

*American Association on Mental Retardation (1992). Mental retardation: Definition, classification and Systems of support (9η εκδ.). Washington, D.C.: American Association on Mental Retardation.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ

- Γενετικοί & Φυσιολογικοί παράγοντες:
- Προγενετικοί: γενετικά σύνδρομα, ενδομήτρια λάθη στο μεταβολισμό, εγκεφαλικές παραμορφώσεις, μητρική ασθένεια και περιβαλλοντικές επιρροές (π.χ. αλκοόλ, ναρκωτικά, τοξίνες κατά την εγκυμοσύνη)
- Περιγεννητικοί: προβλήματα στον τοκετό που οδηγούν σε νεογνική εγκεφαλοπάθεια
- Μεταγεννητικοί: εγκεφαλικοί τραυματισμοί, μολύνσεις, απομυελινοτικές και επιληπτικές διαταραχές, σοβαρή και χρόνια αποστέρωση, τοξικά μεταβολικά σύνδρομα και τοξίκωση

Η ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΗΣΗΣ

ΣΤΑΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΑΝΩΜΑΛΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	
ΠΡΟ ΤΗΣ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΩΜΟΣΩΜΙΚΗ Χρωμόσωμα εκτός του φυλετικού (X ή ψ) Φυλετικό χρωμόσωμα	ισωμία Μονοσωμία Τριπλοε Τριδία Μετάθεση Εξάλειψη	Σύνδρομο Down Σύνδρομο Turner Σύνδρομο Cri-du-Chat Σύνδρομο εύθραυστου X
	ΜΟΝΟΓΟΝΙΔΙΑΚΕΣ	Επικρατούσα, υπολειπόμενη φυλοσυνδετική	Ηβώδης σκλήρυνση Φαινυλκετονουρία Lesch- Nyhan
	ΠΟΛΥΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΗ	Διαμαρτίες ΚΝΣ	Δισχιδής διάπλαση ράχης
ΕΝΔΟΜΗΤΡΙΟ	ΛΟΙΜΩΞΕΙΣ	Ιογενείς άλλες	Κυτταρομεγαλοϊός (CMV/ερυθρά/HIV) τοξοπλάσμωση
	ΔΙΑΙΤΑ	ανεπάρκειες	Ελάττωμα μυελικού σωλ.
	ΤΟΞΙΝΕΣ	Αλκοόλ, κάπνισμα	
	ΜΗΤΡΙΚΕΣ ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ	Προεκλαμψία Θυρεοειδής Διαβήτης	Αγενεσία ιερού
	ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ	Τραύμα, ακτινοβολία	Αμνιακοί σύνδεσμοι
ΠΕΡΙΓΕΝΝΗΤΙΚΟ	ΑΝΩΜΑΛΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	Πρωιμότητα, ενδομήτρια καθυστέρηση ανάπτυξης	
	ΤΡΑΥΜΑ	Δίδυμα, εργώδης τοκετός, εμβρυουλκία με ισχυακή προβολή	
ΜΕΤΑΓΕΝΝΗΤΙΚΟ	ΛΟΙΜΩΞΕΙΣ	Βακτηριδιακή ιογενής	Μηνιγγίτιδα έρπηης
	ΤΟΞΙΝΕΣ	Μόλυβδος, μονοξείδιο του άνθρακα, εμβόλια	
	ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ	Μη τυχαίος τραυματισμός, οδικό ατύχημα, στέρωση	

ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΜΕ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

- Ιατρικές
 - Συναισθηματικές
 - Γνωστικές
 - Συμπεριφορικές
 - Εκπαιδευτικές
 - Κοινωνικές
 - Οικογενειακές
- ✓ Διάφοροι ειδικοί
 - ✓ Διάφορες υπηρεσίες
 - ✓ Διεπιστημονική βοήθεια

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

Ποιος κάνει τι;

που;

γιατί;

- Ιατρική
- Ψυχολογική
- Εκπαιδευτική
- Οικογενειακή
- Κοινωνική

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΟ
ΠΡΟΒΛΗΜΑ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ
ΒΕΛΓΙΟΥ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΒΕΛΓΙΟΥ

- Λειτουργούν στη γαλλόφωνη περιοχή του Βελγίου-αναγνωρίστηκαν θεσμικά μετά το 1990
- Στόχοι:
 1. Παροχή εκπαιδευτικής βοήθειας σε εξατομικευμένη βάση, κυρίως στο σπίτι, σε παιδιά με σοβαρή αναπηρία από τη γέννηση έως τα 6 έτη
 2. Παροχή παιδαγωγικής, κοινωνικής και ψυχολογικής βοήθειας στις οικογένειες των παιδιών με ανεπάρκειες από τη στιγμή της αναγνώρισης του προβλήματος, ώστε να τους καταστήσει πιο ικανούς να χειρίζονται δυσκολίες που συνδέονται με την ανεπάρκεια και έτσι να βοηθούν στην καλύτερη ανάπτυξη του παιδιού στο φυσικό πλαίσιο
 3. Ενίσχυση της πρόληψης και της ανίχνευσης ανεπαρκειών κάθε τύπου πριν, μετά και κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και συνεργασία όλων των υπεύθυνων φορέων

ΠΡΩΙΜΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Στόχος η ανάπτυξη των δυνατήτων του παιδιού, η βελτίωσή του και η παροχή βοήθειας σε αυτό ώστε να αντισταθμίσει ή να εξαλείψει τις ανεπάρκειές του
- Η επιβράδυνση στην εξέλιξη ενός παιδιού με νοητική καθυστέρηση απαιτεί προσαρμογές του περιβάλλοντος και κατάλληλες εκπαιδευτικές μεθόδους
- Μια πρώιμη εκπαιδευτική παρέμβαση έχει πολλές προοπτικές να επιφέρει στα παιδιά μια πιο ταχεία και καλύτερη από την αναμενόμενη ψυχολογική ανάπτυξη, καθώς η πρώιμη μάθηση είναι κρίσιμη και επιφέρει επισωρευτικά αποτελέσματα.
- Προοδευτικά διαμορφώνονται νέες, πιο δυναμικές δομές για την αντιμετώπιση της πραγματικότητας και για την επίλυση προβλημάτων που συναντώνται σε ένα καθορισμένο περιβάλλον

ΠΡΩΙΜΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Η πρώιμη ενεργοποίηση επιτρέπει μια πιο γρήγορη ανάπτυξη στο νοητικά καθυστερημένο παιδί και επιτυγχάνεται με εξειδικευμένες και προγραμματισμένες δραστηριότητες που απευθύνονται στις ατομικές του ανάγκες.
- Μόνο οι εξατομικευμένες θεραπείες επιδρούν στην ανάπτυξη.

ΑΠΟΦΥΓΗ ΕΠΙΣΩΡΕΥΤΙΚΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΩΝ

- Η πρώιμη αντιμετώπιση στοχεύει στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος προσαρμοσμένου στο παιδί για να αποφευχθούν επιπρόσθετες ανεπάρκειες από αυτή που ήδη υπάρχει
- Η έλλειψη ερεθισμάτων μπορεί να προκαλέσει περαιτέρω καθυστέρηση στην ανάπτυξη και συνακόλουθα στη μάθηση (επισωρευτική ανεπάρκεια)
- Στόχος της πρώιμης εκπαίδευσης είναι η πρόβλεψη των επιπτώσεων οι οποίες θα μπορούσαν να προκληθούν από πολλές απλές καταστάσεις ανεπάρκειας.
- Καμία δυνατότητα του παιδιού δεν θα πρέπει να μένει ανεκμετάλλευτη και όλες οι ικανότητες και οι λειτουργικές του δεξιότητες πρέπει να εξασκούνται
- Κάθε παιδί είναι μοναδικό ως προς τις ανάγκες αλλά και τις προτιμήσεις του-κάθε παρέμβαση πρέπει να στηρίζεται στο τι θα ωφελήσει το ίδιο το παιδί και να μην βασίζεται στις δικές μας επιθυμίες και ιδέες

Η ΠΡΩΙΜΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Συναισθηματικός άξονας:

ηθική, ψυχολογική &
κοινωνική
υποστήριξη

Παιδαγωγικός άξονας:

εμπλοκή γονέων στις
εκπαιδευτικές
πρακτικές που
ενισχύουν στο
μέγιστο την ανάπτυξη
του παιδιού & το
ενσωματώνουν στην
οικογένεια & στη
κοινωνία

ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ

- Η παρέμβαση λαμβάνει υπόψη το περιβάλλον του παιδιού
- Εμπλέκει ενήλικες που είναι διαθέσιμοι πρακτικά, χρονικά και συναισθηματικά για τη βελτίωση της ανάπτυξης
- Συναίνεση σχετικά με την έναρξη της πρώιμης παρέμβασης
- Χρήση συμπληρωματικών πληροφοριών
- Σεβασμός του δικαιώματος των γονιών να μετέχουν στις συζητήσεις και στις αποφάσεις που αφορούν το παιδί τους

ΤΥΠΟΙ ΑΝΑΓΚΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

- Συναισθηματική υποστήριξη
- Εύρεση λύσεων για καθημερινά πρακτικά και οργανωτικά προβλήματα (π.χ. φύλαξη παιδιού, πρόσβαση στις υπηρεσίες, βοήθεια στο σπίτι, υλικό)
- Ανάγκη παιδαγωγικής υποστήριξης με κατάλληλες και διαφοροποιημένες παιδαγωγικές μεθόδους που θα τους βοηθήσουν να αναθρέψουν καλύτερα το παιδί
- Υποστήριξη σε προσωπικές ανάγκες όπως φιλικές σχέσεις & επαγγελματική ζωή, οι οποίες δεν συνδέονται άμεσα με την αναπηρία του παιδιού αλλά παίζουν σημαντικό ρόλο –η οικογενειακή ζωή δεν πρέπει να επικεντρώνεται αποκλειστικά στο άτομο με ανεπάρκειες

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ

- Αρχικά αποδιοργανωμένοι, ταραγμένοι από τα συναισθηματά τους
- ανάγκη να αποδεχτούν το πρόβλημα
- ανάγκη να ξεπεράσουν το άγχος και τις ενοχές
- ανάγκη να αποδεχτούν την απώλεια του ιδεατού παιδιού που είχαν ονειρευτεί
- ανάγκη για πληροφόρηση
- ανάγκη για βοήθεια στη λήψη αποφάσεων

ΟΙ 4 ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

- Παροχή βοήθειας στην οικογένεια για την αντιμετώπιση των αναγκών που συνδέονται απευθείας με την εκπαίδευση και την ανατροφή ενός παιδιού με αναπηρία
- Παροχή βοήθειας προς τους γονείς ώστε να κατανοήσουν την ανάπτυξη του παιδιού τόσο ως ατόμου, όσο και ως μέλους της οικογενείας
- Προώθηση μιας θετικής αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους γονείς και στο παιδί, με σκοπό την ανάπτυξη μιας αμοιβαία ικανοποιητικής σχέσης
- Ενίσχυση της ισορροπίας της οικογένειας διατηρώντας τον αμοιβαίο σεβασμό, τα συναισθήματα και τον οικογενειακό προγραμματισμό κάθε μέλους της οικογένειας

ΤΥΠΟΙ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΩΝ ΑΔΕΡΦΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

- Ανάγκη αρχικής ενημέρωσης
- Ανάγκη πληροφόρησης
- Ανάγκη έκφρασης συναισθημάτων
- Ανάγκη συνεργασίας
- Ανάγκη για προσωπική αναγνώριση

ΑΝΑΓΚΗ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

- Πληροφόρηση σχετικά με τη διάγνωση της νοητικής καθυστέρησης
- Κατανόηση των αιτιών της διαφορετικής εξέλιξης του αδερφού ή της αδερφής ΤΟΥΣ

ΑΝΑΓΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

- ✓ Αναφορά στο πρόβλημα
 - ✓ Κληρονομικότητα
 - ✓ Μέλλον αδερφού/ αδερφής με νοητική καθυστέρηση
 - ✓ Διαθέσιμες δομές
 - ✓ Τρόποι με τους οποίους μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη του/της
- Οι ανάγκες πληροφόρησης ποικίλλουν ως προς τη χρησιμότητα

ΑΝΑΓΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ

- Έκφραση συναισθημάτων, δυσκολιών ή θετικών συναισθημάτων απέναντι στον/ στην αδερφό/αδερφή με νοητική καθυστέρηση

ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

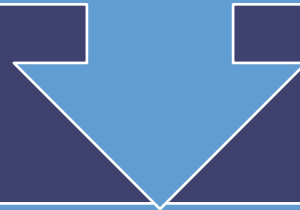
- Κάποια αδέρφια επιθυμούν να εμπλακούν στην αγωγή του/της αδερφού/αδερφής με νοητική καθυστέρηση
- Δεν είναι υπεύθυνοι για την αγωγή, ούτε μπορούν να υποκαταστήσουν τους γονείς, μπορούν όμως να συμβάλλουν σε αυτή στο μέτρο που μπορούν και το επιθυμούν

ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

- Ανάγκη ανάπτυξης μιας προσωπικής ταυτότητας ανεξάρτητης από τον/ την αδερφό/ αδερφή με νοητική καθυστέρηση
- Ανάγκες ανεξάρτητες από την ύπαρξή του/της

ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

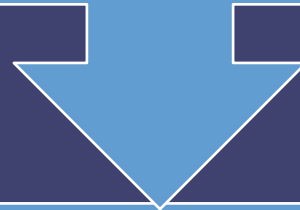
1. Προσεκτική διερεύνηση τόσο της προβληματικής όσο και της γενικής συμπεριφοράς, και στο τώρα, και στο παρελθόν, πριν από κάθε θεραπευτικό προγραμματισμό

2. Αρχίζουμε κάθε θεραπευτικό πρόγραμμα πάντα από ένα σημείο όπου ήδη το παιδί θα μπορεί να έχει ένα μεγάλο ποσοστό επιτυχίας

ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

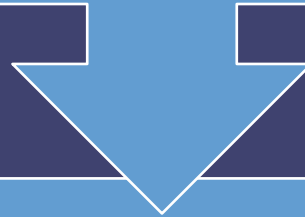
3. Τελειώνουμε κάθε θεραπευτικό πρόγραμμα πάντα με εντολές (ασκήσεις), στις οποίες το παιδί απαντά σωστά (τις λύνει θετικά). Το τέλος της θεραπευτικής συνέντευξης δίνεται εμφανώς απ' τον ίδιο τον θεραπευτή (π.χ. λέγοντας «Τέλος»), και όχι από το παιδί (π.χ. να σηκώνεται μόνο του).

4. Η κατάστροση θεραπευτικών προγραμμάτων πρέπει να γίνεται πολύ συστηματικά, κυρίως να προχωρεί σταδιακά, σε μια σκάλα δυσκολίας απ' το εύκολο στο δύσκολο, βάζοντας καινούρια στοιχεία μόνο όταν το παιδί κατακτήσει τα προηγούμενα απολύτως.

ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

5. Μιλούμε αργά, διαλέγουμε απλές, κατανοητές προτάσεις, επαναλαμβάνουμε χρησιμοποιώντας τις ίδιες λέξεις. Αν το πρόγραμμα το απαιτεί χρησιμοποιούμε πάντα τις ίδιες λέξεις (stimulus control). Ξεχωρίζουμε επίσης εμφανώς τον τόνο της φωνής μας μεταξύ φιλικού, ουδέτερου και αυστηρού.

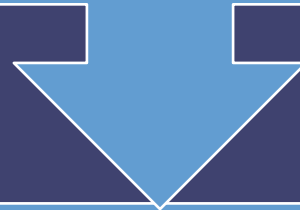
6. Αποφεύγουμε την κόπωση του παιδιού (κόπωση-διάσπαση προσοχής- μείωση ικανότητας για μάθηση). Εξακριβώνουμε δηλ. από την αρχή πόσο χρονικό διάστημα μπορεί το παιδί να δουλέψει με υψηλή συγκεντρωτική ικανότητα και δεν περνάμε αυτά τα όρια. Η διάρκεια των συνεδριών πρέπει να αυξάνει σταδιακά και με πολύ αργό ρυθμό, προτιμούμε τις επαναλήψεις πολλές φορές τη μέρα (π.χ. 5', 3 φορές) άσκηση με ύψιστη συγκεντρωτική ικανότητα-καλύτερη μάθηση

ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

7. Διαλέγουμε προσεκτικά τους «ενισχυτές» (reinforcers). Αν δεν αρκούν οι «κοινωνικοί ενισχυτές» τότε μόνο βάζουμε και «υλικούς». Ποτέ όμως δεν δίδουμε «υλικούς ενισχυτές» χωρίς να τους συνοδεύουμε με «κοινωνικούς». Βάζουμε επίσης σαν στόχο να απαλλαγούμε από τους «υλικούς ενισχυτές». Αν χρησιμοποιούμε «υλικούς ενισχυτές» να προσέξουμε μήπως μετά ένα διάστημα μειώνεται η αποτελεσματικότητά τους, η «ενισχυτική τους αξία» (stimulus satiation). Αν δούμε τέτοια τάση να κάνουμε αλλαγή ενισχυτών νωρίς.

ΕΙΔΙΚΉ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΉ ΤΡΟΠΟΠΟΪΗΣΗ

8. Σε περίπτωση μη επιθυμητής συμπεριφοράς (π.χ. καταστροφική τάση) κατά τη διάρκεια του θεραπευτικού προγράμματος, δεν δίνουμε κανένα είδος προσοχής (π.χ. στρέφουμε το βλέμμα αλλού) ή χρησιμοποιούμε το “time out”, τη μέθοδο της «παροδικής απομόνωσης».

9. Προσπαθούμε με κάθε τρόπο (π.χ. συζήτηση πριν και μετά τη θεραπευτική συνέντευξη, έπαινος μπρος στους γονείς ή μπρος στην ομάδα) να αυξήσουμε τη συνειδητή συμμετοχή του παιδιού, όπως και τη κατανόηση για το σκοπό της θεραπείας. Έτσι αυξάνει η επιθυμία του παιδιού για μάθηση και του δίδεται το αίσθημα ότι το καταλαβαίνουμε, το αναγνωρίζουμε.

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ: ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ

I. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

- A. (antecedent) προγενόμενα της συμπεριφοράς
- B. (behavior) η ίδια η συμπεριφορά
- C. (consequences) τα επακόλουθα

ΜΕΘΟΔΟΙ/ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

A. Αύξηση θετικών συμπεριφορών

- ΕΝΙΣΧΥΣΗ

(κοινωνική/ υλική)

Αξιολόγηση ενισχυτών

- ✓ συνεχής ενίσχυση
- ✓ μερική ενίσχυση
- ✓ πρόγραμμα διαστημάτων

- ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΑΜΟΙΒΩΝ

- ΤΕΧΝΙΚΕΣ

Shaping: σταδιακή διαμόρφωση συμπεριφοράς

prompting: παροχή τμηματικής βοήθειας

- ΜΙΜΗΣΗ ΠΡΟΤΥΠΩΝ

ΜΕΘΟΔΟΙ/ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

Β. Μείωση ανεπιθύμητων συμπεριφορών

- τιμωρία
(αφαίρεση προνομίων)
- time-out (διακοπή θετικών ενισχυτών)
- θετική διατύπωση (εντολή για το τι πρέπει και όχι για το τι δεν πρέπει)

Γ. «Γνωσιακές» παρεμβάσεις

- αυτορρύθμιση/
αυτοδιαχείριση
- αυτοκαθοδήγηση
- δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων
- αυτοενίσχυση κ.ά.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ (OPERANT CONDITIONING)

- βασίζεται στις αρχές της συντελεστικής μάθησης. Στόχος είναι η δημιουργία νέων συντελεστικών εξαρτήσεων: νέες, θετικές συμπεριφορές μαθαίνονται ή σταθεροποιούνται, ενοχλητικές ή αρνητικές μειώνονται ή εξαλείφονται.
- Καθοριστικό ρόλο για την εφαρμογή της η εκλογή των ενισχυτών

ΕΝΙΣΧΥΤΕΣ

1. Πρωτογενείς ή άμεσοι

- Κοινωνικοί (π.χ. έπαινος, αναγνώριση, ένα χαμόγελο, δόσιμο ιδιαίτερης προσοχής, ενδιαφέρον, προβολή ενός επιτεύγματος)
- Καταναλωτικοί ή υλικοί (αυτοί που ικανοποιούν άμεσα μια βασική ανάγκη του οργανισμού π.χ. τροφές, φαγητό, γλυκά, αναψυκτικά κ.λ.π.)

2. Έμμεσοι

- π.χ. μάρκες, κουπόνια, βαθμολογίες κ.λ.π. που μπορούν να ανταλλαχθούν με κοινωνικούς (π.χ. παιχνίδι με αγαπημένο πρόσωπο) ή υλικούς (π.χ. σοκολάτα). Στην περίπτωση αυτή η ενίσχυση δεν αποτελεί η ίδια την ικανοποίηση μιας ανάγκης αλλά προϋπόθεση για την εξασφάλιση της άμεσης ενίσχυσης
- ✓ Οι υλικοί ενισχυτές πρέπει να δίνονται πάντα μαζί με κοινωνικούς, και σταδιακά οι υλικοί ενισχυτές πρέπει να αντικαθίστανται εντελώς από τους κοινωνικούς

ΠΙΘΑΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ

(HOLLAND, C. & SKINNER, B. F., 1971)

	ΠΡΟΣΦΟΡΑ	ΔΙΑΚΟΠΗ Ή ΠΑΡΑΜΕΡΙΣΜΑ
Θετικός ενισχυτής	Θετική ενίσχυση (μετά την εμφάνιση μιας θετικής συμπεριφοράς ακολουθεί θετικός ενισχυτής)	Τιμωρία (μετά την εμφάνιση μιας αρνητικής συμπεριφοράς διακόπτεται ο θετικός ενισχυτής)
Αρνητικός ενισχυτής	Τιμωρία (Μετά την εμφάνιση αρνητικής συμπεριφοράς ακολουθεί αρνητικός ενισχυτής π.χ. χτύπημα, μάλωμα)	Αρνητική ενίσχυση (Μετά την εμφάνιση της επιθυμητής αντίδρασης ακολουθεί η διακοπή του αρνητικού ενισχυτή)

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ: ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ

Συμβουλευτική γονέων + Γονείς ως συν-θεραπευτές

- συμβουλευτική γάμου
- συμβουλευτική αδελφών
- διαχείριση περιβάλλοντος (milieu management)

Συνεργασία με Σχολείο

- Ομάδες Γονέων
- κοινωνική αποδοχή
-

Το γνωσιακό/συμπεριφοριστικό μοντέλο

(παράδειγμα γονέα)

Γεγονός/ Κατάσταση	Σκέψεις: Τι πέρασε από το μυαλό μου	Συναίσθημα: Πώς ένιωσα	Συμπεριφορά: Τι έκανα	Συνέπειες
Την ώρα της μελέτης ζήτησε να πάει στην τουαλέτα	Το κάνει επίτηδες για να αποφύγει τη μελέτη. Είναι τεμπέλης. Δε θα προοδεύσει	Θυμό, αγανάκτηση	Σηκώθηκα φωνάζοντας και άρχισα να προσπαθώ να τον πιάσω και να τον ξανακαθίσω στο τραπέζι	Άρχισε να γελάει και να με κοροϊδεύει, συνέχισε να τρέχει, κρυβόταν πίσω από τα έπιπλα
Σηκώθηκε την ώρα του φαγητού κι άρχισε να τρέχει γύρω από το τραπέζι	Δεν πρέπει να το κάνει αυτό. Το κάνει επίτηδες για να με εκνευρίσει. Αν πράγματι θέλει να πάει τουαλέτα;	Θυμό, ανησυχία	Τον άφησα, δείχνοντας τον εκνευρισμό μου	Πήγε, γύρισε μετά από 10 λεπτά ζητώντας πορτοκαλάδα

ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ (Π.Σ.)

- Ως αντίδραση σε φτωχό σε ερεθίσματα περιβάλλον
- Ως επίκτητη συμπεριφορά
 - υποχώρηση ως «ανταμοιβή»
 - αποφυγή απαιτήσεων
- Ως επικοινωνιακή πράξη
- Ως αντίδραση στο συναισθηματικό τραύμα

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ Ν.Υ. ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΘΥΜΟ ΚΑΙ ΠΕΙΣΜΑ

- Αντιδράσεις πείσματος μπορεί να εμφανίσει ένα παιδί με Ν.Υ. όταν κάποιος διακόψει το παιχνίδι τους επειδή είναι ώρα ύπνου ή φαγητού, όταν κάποιος τους απομακρύνει από ένα ακατάλληλο ή επικίνδυνο αντικείμενο ή γενικά όταν κάποιος κάνει κάτι αντίθετο από τη θέλησή τους
- Η αποφυγή τέτοιων καταστάσεων δεν είναι πάντα εφικτή γι' αυτό σκοπός μας είναι να μάθει το παιδί να αντιδρά με κατάλληλους τρόπους και όχι με πείσμα και θυμό σε παρόμοιες καταστάσεις
- Για την αλλαγή της συμπεριφοράς δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να ακολουθούν θετικές συνέπειες μετά την ανεπιθύμητη συμπεριφορά . Αν δεν ακολουθήσει θετική ενίσχυση, μετά από λίγο καιρό τα προβλήματα θα εξαφανιστούν ή θα γίνουν σπάνια
- Απαραίτητη είναι η παρατήρηση της συμπεριφοράς για μεγάλο διάστημα ώστε να σχηματίσου-με σαφή εικόνα των ενισχύσεων της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς και σε ποιες περιπτώσεις παίζουν ρόλο & εδραιώνουν προβληματικές συμπεριφορές

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ Ν.Υ. ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΘΥΜΟ ΚΑΙ ΠΕΙΣΜΑ

- Το πρόγραμμα παρέμβασης γίνεται με βάση τις υποθέσεις αναφορικά με το ποια περιστατικά ενισχύουν τις περιπτώσεις θυμού, ώστε αυτές οι ενισχύσεις να διακοπούν
- Με την καμπύλη παρατήρησης μπορεί κάποιος να δει πόσο συχνά εμφανίζεται η ανεπιθύμητη συμπεριφορά πριν την εφαρμογή του προγράμματος
- Για την απαλλαγή από τη συμπεριφορά πείσματος πρέπει με άκρα συνέπεια όταν το παιδί θυμώνει να μην δέχεται καμία προσοχή ή φροντίδα (π.χ. παιχνίδια για απόσπαση προσοχής, επιπλήξεις)
- Η καμπύλη παρατήρησης πρέπει να συνεχίσει να συμπληρώνεται όλη τη διάρκεια της παρέμβασης, ώστε να διαπιστωθεί αν μειώνεται ο θυμός και το πείσμα του παιδιού, οπότε η μορφή της θα γίνεται πιο επίπεδη
- Αν η καμπύλη δείχνει ότι η συμπεριφορά δεν αλλάζει τότε είτε δεν έχουν επιλεγεί οι σωστές ενισχύσεις, είτε δεν υπήρχε συνέπεια κατά τη διακοπή των ενισχυτικών εμπειριών

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ Ν.Υ. ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΘΥΜΟ ΚΑΙ ΠΕΙΣΜΑ

- Πολλές φορές είναι δύσκολο, ιδίως για τους γονείς να είναι συνεπείς στο να αγνοούν εντε-λώς την ανεπιθύμητη συμπε-ριφορά, αυξάνοντας έτσι την πιθανότητα επανάληψής της κάθε φορά που υποκύπτουν
- Η ασυνέπεια στην διεξαγωγή των μέτρων θεραπείας μπορεί να οδηγήσει στην επίταση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς (π.χ. αν μετά από 20 λεπτά ξεφωνητό πάρει προσοχή θα επαναλάβει συχνότερα τα 20λεπτα ξεφωνητά
- Η κατά καιρούς παράβλεψη της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς οδηγεί σε ευκαιριακή ενίσχυση, με αποτέλεσμα την περαιτέρω σταθεροποίηση των αρνητικών τρόπων συμπεριφοράς
- Αν η παρέμβαση είναι επιτυχής, η ανεπιθύμητη συμπεριφορά στην καμπύλη παρατήρησης αυξάνει τις 2 πρώτες μέρες (αρχική αντίδραση στην έλλειψη ενισχυτών) και μετά μειώνεται γρήγορα μέχρι που τελικά η ανεπιθύμητη συμπεριφορά παύει να εμφανίζεται

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ Ν.Υ. ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΘΥΜΟ ΚΑΙ ΠΕΙΣΜΑ

- Εκτός από τις περιπτώσεις που οι αντιδράσεις θυμού έχουν ενισχυθεί μέσω τις προσοχής, υπάρχουν περιπτώσεις που η ίδια η ανεπιθύμητη συμπεριφο-ρά έχει μια ευχάριστη επίδραση στο παιδί
- αντιδράσεις θυμού & οργής που παγιώνονται μέσω της χαράς που προκαλεί η καταστροφή & η επίθεση, πρέπει να βρεθούν μέτρα που προλαβαίνουν την καταστροφική και επιθετική συμπεριφορά του παιδιού (π.χ. με το πρώτο σύμπτωμα τοποθέτηση παιδιού σε ένα χώρο που θα είναι μόνο του και δεν θα μπορεί να επι-τεθεί σε κανένα ή αν καταστρέψει κάτι)
- Αν το παιδί μείνει ήσυχο για μερικά λεπτά, πρέπει να ενισχυθεί για αυτό όσο το δυνατόν γρηγορότερα και να βγει έξω από αυτό το χώρο αμέσως
- Όταν η κρίση οργής στο ιδιαίτερο δωμάτιο παίρνει βαριά μορφή (π.χ. κλωτσά τις πόρτες) δεν πρέπει να ανοίξουμε την πόρτα
- Ο χώρος θα πρέπει να μην προκαλεί φόβο, να είναι φωτεινός και θα πρέπει το παιδί να πληροφορείται ότι η πόρτα θα ανοίξει αμέσως μόλις το παιδί κάτσει ήσυχο για 2 ή 3 λεπτά

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ Ν.Υ. ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΘΥΜΟ ΚΑΙ ΠΕΙΣΜΑ

- Για την καταστολή του θυμού και της οργής μπορεί ακόμα να χρησιμοποιηθεί η άμεση τιμωρία
- Η χαρά που προκύπτει αμέσως μετά την επίθεση ή την καταστροφή μπορεί να είναι ισχυρότερη από την τιμωρία γι' αυτό μια μικρή τιμωρία που ακολουθεί αμέσως μετά την ανεπιθύμητη συμπεριφορά και είναι σε απόλυτη συσχέτιση με αυτή είναι πιο αποτελεσματική από μια μεγαλύτερη καθυστερημένη
- Η τιμωρία θα πρέπει επίσης να εφαρμόζεται από το πρώτο σύμπτωμα, πριν το παιδί προλάβει να καταστρέψει κάτι ή να επιτεθεί σε κάποιον
- Πρέπει να δίνουμε προσοχή στο παιδί αμέσως μόλις δείχνει μια θετική συμπεριφορά
- Ο σαφής διαχωρισμός βοηθά το παιδί να διακρίνει γρήγορα ανάμεσα στην ανεπιθύμητη και την επιθυμητή συμπεριφορά, απαιτεί όμως υψηλό μέτρο αυτοέλεγχου από το θεραπευτή ή το γονιό

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ Ν.Υ. ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΥΝ ΘΥΜΟ ΚΑΙ ΠΕΙΣΜΑ

- Οι τιμωρίες οδηγούν σε βραχύχρονη καταστολή της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς, παίζουν δηλαδή ένα ρόλο στην αλλαγή της συμπεριφοράς το ότι δίνουν ένα τέλος προς στιγμήν στο πρόβλημα και επιταχύνουν μια πρόσκαιρη εμφάνιση μιας θετικής συμπεριφοράς
- Χωρίς μια προγραμματισμένη ενίσχυση αυτών των θετικών τρόπων συμπεριφοράς που πρέπει να εμφανιστούν στην θέση της συμπεριφοράς πείσματος ή θυμού δεν θα επιτύχει πιθανώς η σωστή αλλαγή της συμπεριφοράς

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ: ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ (ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ)

- Προγράμματα π.χ. θετική ανταπόκριση σε ενοχές *
- Προγράμματα βελτίωσης γνωστικών ικανοτήτων
π.χ. εκμάθηση αριθμητικών εννοιών *
π.χ. εκμάθηση χρωμάτων *
- Προγράμματα αυτοεξυπηρέτησης π.χ. ντύσιμο, φαγητό) *
- Παρεμβάσεις που σχετίζονται με την μείωση προβλημάτων συμπεριφοράς
π.χ. πρόγραμμα «καλής συμπεριφοράς στο δρόμο»
π.χ. πρόγραμμα εξάλειψης φοβίας της τουαλέτας
- Διαμόρφωση ενταξιακών (σχολικών) Προγραμμάτων **
- Προετοιμασία για αυτόνομη διαβίωση ***

* Καλαντζή – Αζίζι, Α. (1996. 5η εκδ.). Εφαρμοσμένη Κλινική Ψυχολογία στο χώρο του σχολείου, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα

** Σούλης, Σ.Τ. (2000). Μαθαίνοντας βήμα προς βήμα στο σχολείο και το σπίτι, Αθήνα : Τυπωθήτω

*** Καββαδά, Σ. (1997). Προετοιμασία για αυτόνομη διαβίωση, Τετράδια Ψυχιατρικής, Νο. 56, 53-72

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΛΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Παιδιά με Ν.Υ. όταν
βλέπουν ξένους στο
δρόμο μπορεί να:

Να τους μιλούν
Να τους βρίζουν
Να τους αγκαλιάζουν

Αποτέλεσμα:

«Εμπόδιο για την
κοινωνικοποίηση» οι
γονείς π.χ. δεν βγαίνουν
μαζί τους έξω

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΛΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

ΜΙΣΗ ΩΡΑ ΠΕΡΙΠΑΤΟ:

Αν συμπεριφέρεται
«φυσιολογικά»:

- Του μιλάτε με πολύ φιλικό τρόπο

Αν ξεκινάει μια άπρεπη
συμπεριφορά:

- Το παίρνετε από το χέρι πιέζοντάς το και προχωράτε
- Για 3' δεν του μιλάτε, ούτε απαντάτε σε ερωτήσεις κ.α.
- Δεν χρησιμοποιείτε επιπλήξεις, ούτε τιμωρείτε

Χρησιμοποιείτε ένα
τετράδιο σημειώσεων:

- 10' περίπατος 1'
- 2'
- 3'
- ...